

El valor de la pabordia de Berga del monestir de Santa Maria de Ripoll

Antoni Llagostera Fernández

Hi ha una estreta relació entre el monestir de Santa Maria de Ripoll i el Berguedà. Sobre les possessions del monestir ripollès a l'àrea berguedana, incloses en la dita pabordia de Berga, s'ha escrit bastant, però jo voldria remarcar el fet de la seva significació e importància.

El sistema de pabordies del monestir de Santa Maria de Ripoll

Com explica Antoni Pladevall, a l'estudi d'un altre pabordia ripollesa, la de Palau, a Osona:

«El mot pabordia, –expressat originalment en els documents llatins per praepositura–, té, de bon principi, una doble significació: s'aplica en primer lloc a un lot de béns d'una

*catedral o monestir posat sota l'administració d'un eclesiàstic o paborde (praepositus) i es diu també d'una casa monàstica, inferior a un priorat i dependent d'un monestir o d'un priorat».*¹

El nom del càrrec, paborde, es va aplicar a les cases on residien els paborde, fos en el territori sota el seu control o en un edifici construït dins del clos monàstic.

Fou més modernament que s'anomenà paborde als administradors o procuradors de confraries religioses, per exemple les del Roser. I d'aquí, a manifestacions folklòriques com el «ball dels paborde» i l'accepció femenina de «pabordessa».

Sembla que el sistema de control administratiu monàstic de les pabordies va començar a aplicar-se «a Girona abans del

1130, a Barcelona el 1157, a Vic el 1176 i a Sant Cugat del Vallès entorn el 1200»,² ja en el segle XI.

Explica Antoni Pladevall:

*«A Ripoll hi veurem també crear-s'hi quatre pabordies, ... Des del 1053 hem trobat en la documentació un praepositus o paborde, però com a càrrec monàstic inferior al de prior claustral. La prepositura de Palau, de Santa Maria de Palau o d'Osona, fou la primera que es va crear fora del monestir, el càrrec, com veurem detalladament, existia ja els anys 1091 i 1097, quan trobarem un Berenguer amb el títol de praepositus Ausonae. Sembla que durant molt de temps, el paborde da Palau o d'Osona, fou preposit forani del monestir car, en l'elecció de l'abat Ramon de Berga del 1172, entre els 73 monjos que signaren la seva elecció, només hi ha el praepositus del monestir i el praepositus Ausonae³ i en els taxes de les Rationes Decimarurn Hispaniae dels anys 1279 i 1280 hi consta només el praepositus de Palatio o de Santa Maria de Palatio⁴. La resta de prepositures o de pabordies, es devia crear amb posteritat al 1280 car coneixem la primera actuació del praepositus in Ceritania o praepositus de Agia el 1285⁵ i del preposit d'Olot ja entrat el segle XIV.⁶ Les notícies sobre el paborde del Berguedà, la quarta pabordia de Ripoll, són més tardanes, pràcticament del 1360».*⁷

A Ripoll hi hagué, doncs, quatre pabordies, les de Palau, d'Aja, d'Olot i de la Pinya i de Berga, que controlaven els terrenys propietat del monestir a Osona, Cerdanya, Garrotxa i Berguedà.

En el cas de Ripoll, aquests càrrecs de paborde, de control dels béns monàstics en diferents zones, varen subsistir fins a la fi del monestir (1835).

L'espectacular portalada romànica del monestir de Ripoll, presidida pel seu Pantocràtor, es testimoni mut de la història del monestir, de Ripoll i d'una part del país. ARXIU ARB

La Pabordia de Berga del monestir de Ripoll

Rosa Serra, en dos treballs diferents, ja va presentar les importants possessions del monestir de Santa Maria de Ripoll al Berguedà.

Per un costat, hi ha el treball «Les Possessions del monestir de Santa Maria de Ripoll al Berguedà, a partir d'un capbreu del segle XVIII», a *II Jornades d'Estudis d'Història. Església i societat a la Catalunya del segle XVIII* (Cervera, 29 i 30 de setembre-1 d'octubre de 1989); i per un altre, un article, «Les possessions del monestir de Santa Maria de Ripoll al Berguedà», *L'Erol, revista cultural del Berguedà*, núm. 57 (Berga, 1998), p. 34-39.

Sols reproduint els dos plànols confeigits per aquest darrer article, un pot fer-se una clara idea de la potència econòmica del monestir de Ripoll i de l'abast de la seva implantació en el territori berguedà.

Valor relatiu de la pabordia de Berga

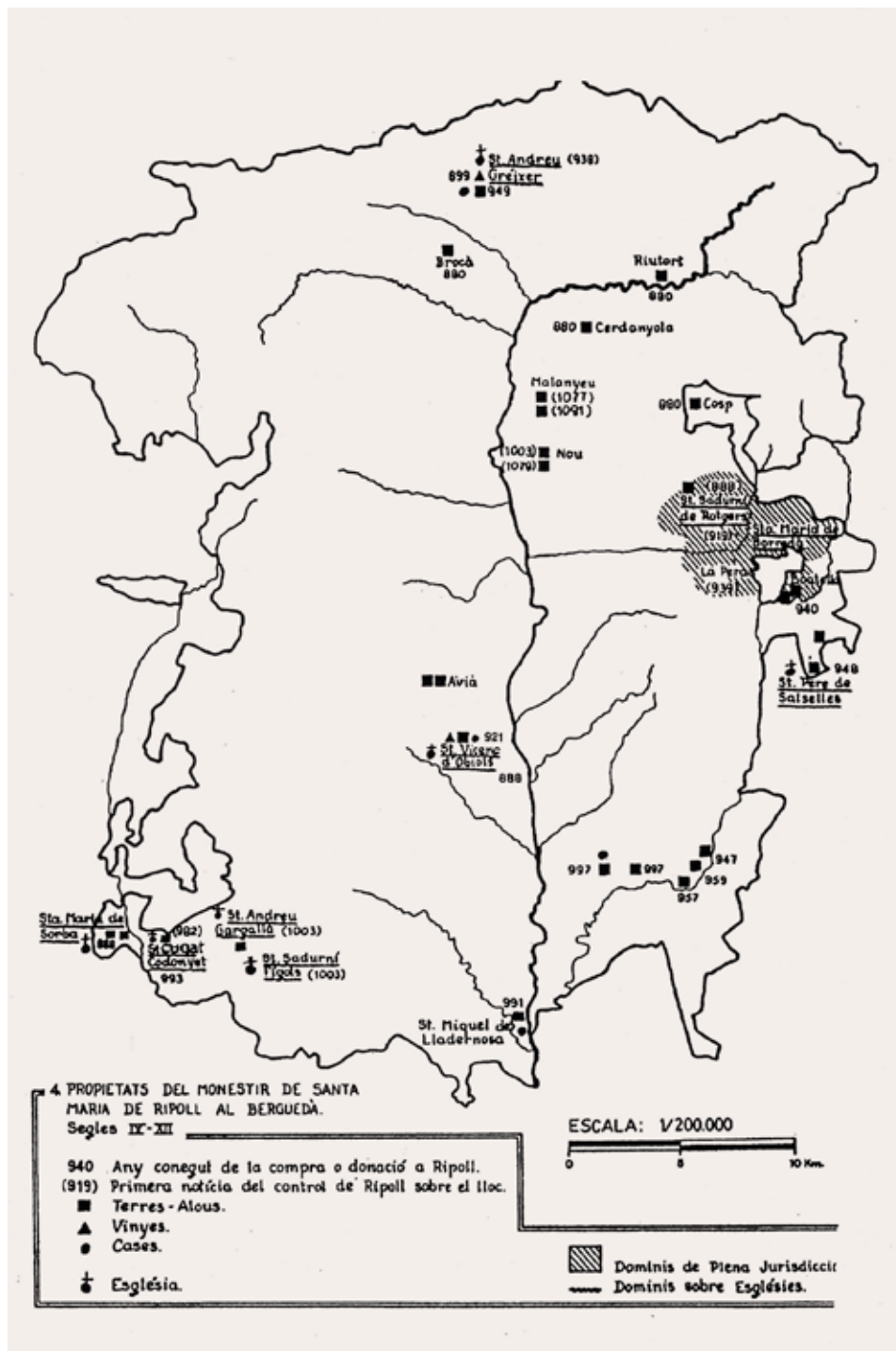
Cadascuna de les pabordies i dignitats del monestir de Santa Maria de Ripoll tenia un valor diferent, amb una tributació o valor econòmic individualitzat per cadascuna d'elles.

Hi ha dades que en ajuden a calibrar el valor econòmic que suposava cada un dels càrrecs i, en concret, el valor de la pabordia de Berga, en diferents èpoques.

Segons Pladevall, el 1388, les diferents pabordies de Ripoll havien de pagar al cellerer del monestir les següents quantitats: «el paborde d'Olot i la Pinya, li pagava a l'any 180 lliures per a contribuir a les despeses de la casa, el d'Aja 100 lliures, el de Palau 50 lliures i el del Berguedà, 45»^{8,9}.

En diferents èpoques el valor de les diferents pabordies del monestir de Ripoll, les diferents propietats disperses arreu, va anar variant.

A finals del segle XVI, a l'entorn de 1588, segons la «*Relación breve de todas las Abbadías, prioratos y dignidades del Principado de Cataluña y Condados de Rosellón y Cerdaña y del valor de cada uno dellos y de los officios y beneficios que tienen*», el càrrec d'abat de Ripoll (unit al de cellerer) valia 1.4000 lliures; el de cambrer, 500 lliures; el de sacristà major, 1.200 lliures; el de paborde de Palau, 170 lliures; el de paborde d'Aja, 700 lliures; el de paborde de Berga, 300 lliures; el de almoïner, 200 lliures;

Mapa dels dominis del monestir de Ripoll al Berguedà segles XI i XII). Rosa Serra, «Les possessions del monestir de Santa Maria de Ripoll al Berguedà», *L'Erol, revista cultural del Berguedà*, núm. 57 (Berga, 1998), pp. 35-36.

res; el de dispeser major, 120 lliures; el de chantre, 25 lliures; el d'obrer, 40 lliures; el de dispeser menor, 20 lliures; el de refitorer, 18 lliures; el de infermer, 100 lliures. A aquest càrrecs calia sumar els productes dels priorats: Nostra Senyora de Banyeres, 100 lliures; Sant Quintí de Mediona, 600 lliures; Nostra Senyora de Panissars, 150 lliures; priorat de Nostra Senyora de Meià, 600 lliures; Nostra Senyora de Gualter, 200 lliures; i Sant Pere Gros de Cervera, 30 lliures.¹⁰

Cal tenir present que des del segle XV, les possessions ripolleses a Olot i la Pinya, varen perdre valor, al crear-se la nova vila d'Olot (després del terratrèmol de 1427 i 1428) fora del límits jurisdiccionals monàstics ripollesos a la zona.

El valor dels beneficis eclesiàstics del monestir de Ripoll sumaven, doncs, 4.793 lliures. Però, en total, l'abadia, oficis i priorats de Ripoll, tenien un valor 6.473 lliures. Un valor molt per sobre del de qualsevol altre monestir català.

Santa Maria d'Alpens

- n. 97: Francesc Riu, baster: 2 cases a la placeta del Padró.
- n. 98: Jeroni Reixac: 2 cases a la plaça de Sta. Maria.
- n. 99: Josep i Esteve Planes, pagesos: mas Planes de Munt i mas Planes de Vall, i mas Peguera.
- n. 100: Agustí i Anton Vall, pagesos: mas Vall, mas Graugès i mas Rovira.
- n. 101: Eudalt Soldevila, paraire: casa al carrer de Ripoll.
- n. 102: Maria Colomer i Gualsa, vídua de Fco. Colomer, pagès: mas Colomer.
- n. 103: Marianno Vilardell, paraire: casa al carrer de Baix.
- n. 104: Joan Peirot, sastre: casa a la plaça.
- n. 105: Ventura Rocabrúna, paraire: casa al carrer de Baix i 8 quarteres.
- n. 106: Joan Marçal, paraire: casa al carrer de Ripoll.
- n. 107: Pere Tremolosa, pagès: casa al carrer de Cardona i terra.
- n. 108: Joan i Francesc Rases, bracers: casa al carrer de la Vila.
- n. 109: Francesc i Anton Graell, pagesos: 2 cases.
- n. 110: Damià Carrera, paraire: casa i hort.

Sant Sadurn de Malanyeu

- n. 111: Josep Casals i Llumà, pagès: mas Llumà i capmasos units, mas Belver, mas Ferres i molí fariner.
- n. 112: Josep Casals i Anglada, pagès: mas Anglada i capmasos units, emprius, mas Llobet i Casadejús, mas Verdaguer.
- n. 113: Josep Casals i Mussons, pagès: mas Bàrbara, terres, molí fariner, mas Far.
- n. 114: Joan Casals i Comarodona, pagès: mas Comarodona.
- n. 117: Esteve Sastre Boix, negociant de Berga: mas Batllia, mas Celceda de baix, molí fariner i terres.
- n. 123: Mateu Perarnau, pastor: caseta.
- n. 124: Josep Serra, pastor: caseta.
- n. 133: Joan Casals, pagès: terres del mas Batllia.

Sant Andreu de Grèixer

- n. 115: Josep Casals, pagès: mas Sança de la Baga i terres de la Socarrada.
- n. 116: Josep Perarnau, pagès de St. Martí de la Nou: mas Soldevila, mas Font i terres.
- n. 118: Francesc Vaquer i Pujol, paraire de la Pobla: mas Miralles i pastures.
- n. 132: Joan Cumell, pagès: l'Hospitaler de Rocasança.

Sant Martí de la Nou

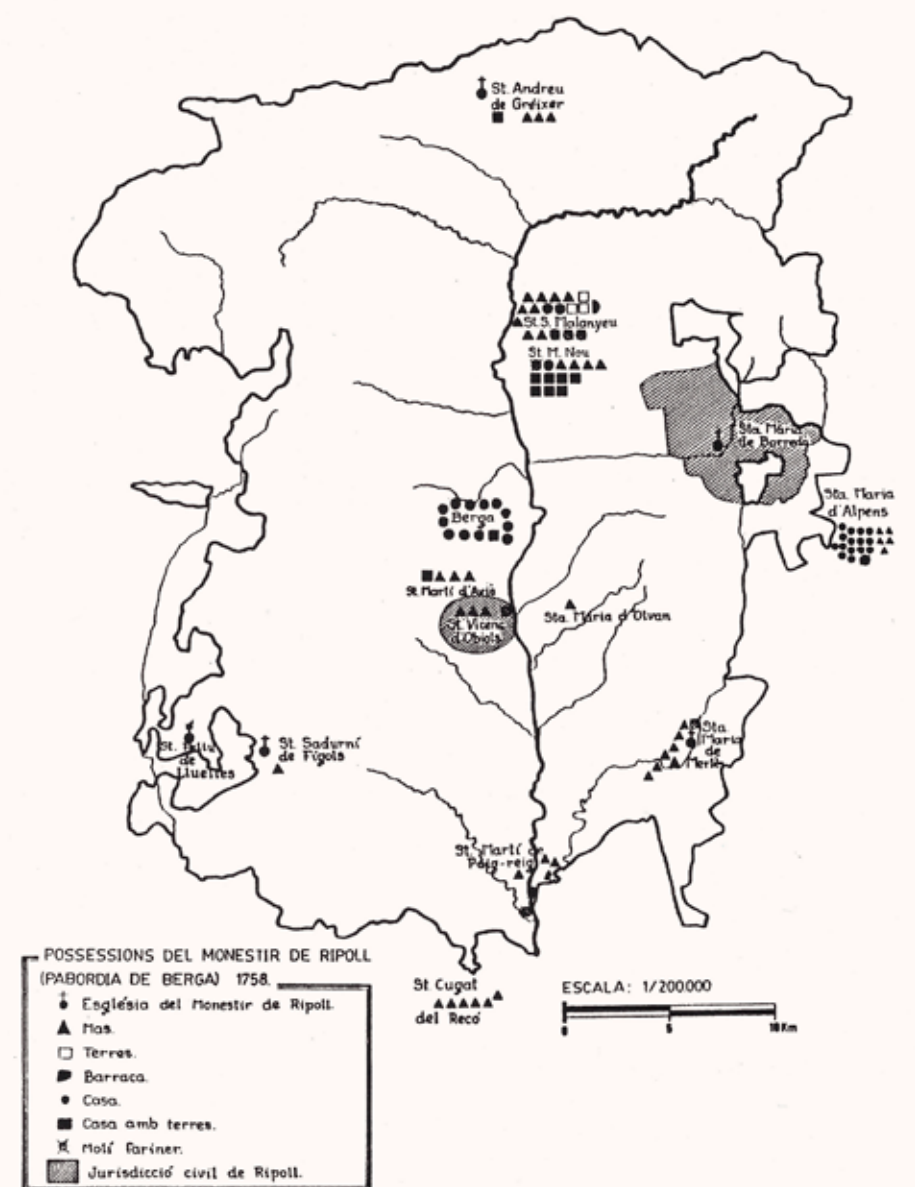
- n. 119: Josep Prats, paraire: casa i feixes.
- n. 120: Josep Santandreu, pagès: caseta i terres.
- n. 121: Isidre Boixader, pagès: mas Fontamelles.
- n. 122: Francesc Barniol i Cavalleria, pagès: mas Terradellas.
- n. 125: Mariàngela Pujals, vídua de Pere Pujals, pagès: caseta i hort.
- n. 126: Francesc Santandreu, bracer: casa i hort.
- n. 127: Vicenç Rota, bracer: casa i hort.
- n. 128: Josep Catllar, bracer: casa i hort.
- n. 129: Antoni Comellas, fuster i moliner: molí fariner de la Nou.
- n. 130: Joan Pujals, pagès: casa i hort.

Santa Maria de Gisclareny

- n. 131: Joan Cumell, pagès: masover del mas Monell.

Berga

- n. 134: Josep Font, botiguer: casa al carrer Major.
- n. 135: Bernat Muixí, paraire: casa al carrer Major.
- n. 138: Josep Prat, adroguer i candeler: casa al carrer Major.
- n. 140: Marc Balaguer, sastre: casa als Quatre Cantons (carrer de la Trencada).
- n. 141: Quirze Balaguer, sabater: casa al carrer de la Trencada.
- n. 142: Anton Tuyet, sastre: casa al carrer Balç de Baix.
- n. 143: Ramon Farguell, paraire: casa al carrer de la Trencada.
- n. 144: Josep Muixí, teixidor de llana: terra al Balç de Baix.
- n. 145: Josep Bonet, escriptor: casa al carrer Balç de Baix.
- n. 159: Maria Pla, vídua de Melcior Pla, teixidor: casa al carrer del Balç de Dalt.
- n. 160: Maria Obiols, vídua d'Anton Obiols, paraire: casa al carrer Balç de Dalt.
- n. 165: Francesc Mas i Parcerisa, prevere: casa al carrer Major.

- n. 167: Eulàlia Pons i Riu, vídua de Fco. Pons, boter: casa al carrer Balç de Dalt.

Sant Feliu de Lluelles

- n. 166: Joan Peiretò, mestre de cases: casa i hort.

Sant Sadurn de Figols

- n. 139: Francesc Viryès i Figols, pagès: mas Figols.

Sant Vicenç d'Obiols

- n. 136: Bernat Boixader, paraire de Berga: mas VilaJoana.
- n. 148: Joan Minoves, pagès d'Olvan: molí d'Obiols.
- n. 158: b: Joan Ballús i Salvans, pagès: mas Ballús.

Sant Martí d'Avià

- n. 137: Felix Santamaria, pagès de Serrateix: mas Santamaria d'Avià.
- n. 146: Maria Vila Codina i Mercadal, vídua d'Isidre Vila Codina: devesa de Sta. Maria d'Avià.
- n. 158: Joan Ballús i Salvans, pagès de St. V. d'Obiols: mas Terradellas.
- n. 163: Manuel Canal i Coromines: mas Castanyer.
- n. 164: Josep Mas: mas del Mas.

Santa Maria d'Olvan

- n. 149: Joan Baptista Vilardaga, pagès: mas Salvatella.

Santa Maria de Merlès

- n. 147: Joan Esmarats, pagès: mas Esmarats.
- n. 149b: Joan Baptista Vilardaga, pagès d'Olvan: mas Pujol de Merlès.
- n. 151: Jaume Portabella, pagès: mas i molí Escrigues.
- n. 152b: Francesc Ferreres i Gamissans, pagès de St. E. Valldorriola: mas Cerarols.
- n. 153: Josep Casas, pagès: mas de les Cases.
- n. 162 b: Miquel Cortada dels Llucs: mas Sala.

Sant Cugat del Recó

- n. 150: Francesc Marsinyac i Canudas, pagès de St. P. Esglesiola: mas Alsina.
- n. 154: Ventura Soler, pagès: mas Soler.
- n. 155: Ermenter Gimilla, pagès: mas Guimilla.
- n. 156: Francesc Cortès, pagès de Sta. M. Balsareny: mas Taurons.
- n. 161. Francesc Espinalt, pagès: mas Llorens.

Sant Martí de Puig-reig

- n. 152: Francesc Ferreres i Gamissans, pagès de St. E. Valldorriola: mas Lladernosa i molins.
- n. 157: Josep Riera, pagès: mas Riera de l'Hostal Nou de Merola.
- n. 162: Miquel Cortada dels Llucs: mas Iglesies, Vilardell, Vilar Nou.

Mapa de les possessions del monestir de Ripoll al Berguedà segons el capbreu de 1758-59, *L'Erol*, núm. 57 (Berga, 1998), pp. 35-36.

Una quantitat que cal posar en relació, per entendre la seva importància, amb el valor i beneficis d'alguns dels majors monestirs catalans: Sant Cugat del Vallès (3.355 lliures), Sant Miquel de Cuixà (2.827 ducats), Santa Maria de Gerri (1.240 lliures) o Sant Pere de Camprodon (616 lliures).

Una palpable demostració de poder econòmic al monestir de Santa Maria de Ripoll que esmena la presumpta decadència, almenys econòmica, dins dels monestirs catalans, que a vegades s'insinua.

En tot cas, a finals del segle XVI, el valor econòmic de la pabordia de Berga era considerable.

Segons el *Llibre de tall de religió*, de 1777-1793,¹¹ les dignitats del monestir de Ripoll pagaven amb aquesta graduació, segons el valor de l'abadia i dels oficis:

«Ripoll (en lliures, sous i diners)
Abadia, 1.091 ll. 10 s.
Pabordia d'Aja, 281 ll.
Pabordia de Berga, 252 ll. 10 s.
Sacristà major, 242 ll. 10 s.
Camareria, 242 ll. 10 s.
Almoïna, 242 ll. 10 s.
Pabordia de Palau, 158 ll.
Dispensa major, 135 ll.
Infermeria, 113 ll. 10 s.
Sacristia, tresoreria i oleria, 36 ll.
Obreria, 24 ll. 10 s.
Capiscollia, 23 ll.
Dispensa menor, 22 ll.
Refetoria, 16 ll. 3 s. 8 d.
rendes totals: 2.880 ll. 13 s. 8 d.»¹²

Com podem veure la pabordia de Berga tenia una importància econòmica considerable dins de les propietats monàstiques ripolleses.

De l'any 1807, Gaietà Barraquer aporta també les dades del llibre del tall de Religió, on s'especifica la renda de cada abadia i prebenda monàstica, per fer la contribució al sosteniment dels gastos dels monestirs, del noviciat situat a Sant Pau del Camp i per la celebració del capítols generals de la Congregació¹³. Segons aquestes dades, l'estat econòmic del monestir de Ripoll era poc abans de la guerra del Francès:

Borredà, un dels principals dominis del monestir de Ripoll al Berguedà ARXIU RSR

Sant Vicenç d'Obiols, un domini ripollès antic, citada a l'acta de dotació de l'abadia del 888. ARXIU RSR

«Abadia, renta líquida anual, 1.5000 libras catalanas, equivalentes a 800 duros.
Camarería = 477 libras, 10 sueldos = 254 duros, 3 pesetas, 33 céntimos.
Limosnería = 458 libras, 10 sueldos = 244 duros, 2 pesetas, 66 céntimos.
Sacristanato Mayor = 879 libras, 15 sueldos = 471 duros, 1 peseta.
Pabordía de Palau = 152 libras, 2 sueldos = 81 duros, 0 pesetas, 60 céntimos.
Pabordía de Berga = 443 libras, 18 sueldos = 236 duros, 3 pesetas, 75 céntimos.
Pabordía de Aja = 279 libras = 202 duros, 0 pesetas, 66 céntimos.
Enfermería = 300 libras = 160 duros.
Dispensa Mayor = 240 libras = 128 duros.
Dispensa Menor = 20 libras, 8 sueldos = 10 duros, 4 pesetas, 35 céntimos.
Obrería = 11 libras, 18 sueldos = 59 duros, 3 pesetas, 40 céntimos.
Capiscollía = 62 libras, 10 sueldos = 33 duros, 1 peseta, 66 céntimos.
Refitolería = 18 libras, 10 sueldos = 9 duros, 4 pesetas, 33 céntimos.
Sacristía, Olería y Tesorería = 40 libras = 21 duros, 1 peseta, 66 céntimos.
Suma total = 5.084 libras, 16 sueldos = 2.711 duros, 4 pesetas, 70 céntimos»^{14, 15}

Alguns pabordes de Berga del monestir de Santa Maria de Ripoll

Arnau de Miniana, 1438

Bertran Desvall (mort de pesta, 1348)

Galceran de Besora i de Cartellà, futur abat de Ripoll (1381-1383)

Galceran, 1476

Sebastià Castellà, 1524-1527

Jeroni Tord i Peguera, 1578-1587

Ermengol de Palau, 1618

Hug de Montaner, 1643-1651

Dídac Gorchs, 1630

Galderic de Senjust i Pexau, 1701

Francesc de Copons i de Copons, futur abat de Ripoll (1743-2 de maig de 1755)

Domènec de Sabater, 1749-1772

Josep de Farnés i de Magarola, 1721-1762

Sant Andreu de Gréixer..

Sant Sadurní de Rotgers.

Com a dada que ajuda a calibrar el valor econòmic del monestir de Ripoll, cal indicar que segons Barraquer, el valor líquid anual de l'abadia de Camprodon l'any 1822 era de 1.360 duros o 2.206 lliures catalanes amb uns ingressos mitjos anuals durant el quinquenni de 1817-1821 de 81.867 reals¹⁶.

Com es pot comprovar, el càrrec de Paborde de Berga era un dels millor remunerats dins del monestir de Ripoll, el que ens ajuda a calibrar la importància de les possessions ripolleses al Berguedà.

El poder senyorial del monestir de Santa Maria de Ripoll era molt important. Manuel Santirso explica la situació senyorial a Catalunya, ja en el segle XVIII:

«El perfil de Catalunya como avanzadilla del capitalismo se nos recorta así contra el fondo de la segunda área más feudal de España, tanto por sus moradores bajo diversos tipos de señorío (un 58,7%) como por las localidades sometidas a nobles o eclesiásticos (un 75,8%). Resulta aún más sorprendente que en 1831 hubiera 114 lugares de realengo menos que en 1719, así que algunos grandes señores habían ampliado sus dominios: el monasterio de Montserrat había ganado 7 poblaciones y el de Ripoll 9, el marqués de Ayerbe se había hecho con 8, el de Cerdanyola con 6, el duque de Híjar con 5, el de Medinaceli con 5, el de Tamarit con 4 y el de

Notes

1. Antoni PLADEVALL, «La pabordia de Palau, una dignitat i administració del monestir de Ripoll», *Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Annals 1993-1994* (Ripoll, 1995), p. 36.
2. PLADEVALL, «La pabordia de Palau, una dignitat i administració del monestir de Ripoll», *Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Annals 1993-1994* (1995), p. 37.
3. [Nota de Pladevall]: A. Mensa Episc. Vic. Lligall 2.059 - IX. Papers de Roc d'Olzinelles.
4. [Nota de Pladevall]: CAULA, Francesc, *El règim senyorial a Olot* (Olot 1935) pàgs. 97-106.
5. [Nota de Pladevall]: MARTÍ i SANTJAUME, Jaume - *Dietari de Puigcerdà*. Vol. 1 (Ripoll 1926) pàg. 394.
6. [Nota de Pladevall]: Segons l'edició de J. RIUS i SERRA Barcelona 1946 - pàgs. 229 i 240.
7. PLADEVALL, «La pabordia de Palau, una dignitat i administració del monestir de Ripoll», *Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Annals 1993-1994* (1995), p. 37.
8. [Nota de Pladevall]: A. CÚRIA FUMADA, Vic - Not. Pere de Mas. Procés 1389.
9. PLADEVALL, «La pabordia de Palau, una dignitat i administració del monestir de Ripoll», *Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Annals 1993-1994* (1995), p. 37.
10. Veure ERNESTO ZARAGOZA Pascual: «Documentos inéditos referentes a la reforma monástica en Cataluña durante la segunda mitad del siglo XVI (1555-1600)», *Studia Monastica*, volum 19, fascicle 1 (1977), pp. 140-141 i 147. Aquest document es extret de l'Archivo de la Biblioteca de Francisco de Zabálburu de Madrid. carpeta 165, document 25.
11. Ernest MOLINÉ ens ofereix les dades seguint el *Llibre del Tall de la Religió 1777-1793*, ACA, OR, Hacienda ms. 760.
12. Enric MOLINÉ, «Els monjos ide la Congregació Claustral benedictina a la Catalunya del segle XVIII: elements per a una comparació», *Pedralbes: revista d'història moderna* (Barcelona, 1998), núm. 18, pp. 529-545, p. 542.
13. Gaietà BARRAQUER indica que aquest document és a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Sala de Monacals. *Tall de Religió. Libro de las resoluciones del sagrado Definitorio de la Congregación Benedictina*, tom de 1806 a 1814.
14. Barraquer alega, com a prova de l'exactitud d'aquestes dades diferents arguments, que crec bastant pertinents i que donen credibilitat a la informació.
15. Gaietà BARRAQUER, *Las casas de religiosos en Catalunya durante el primer tercio del siglo XIX*. Volum I (Barcelona, 1906), p. 31.
16. BARRAQUER, *Las casas de religiosos en Catalunya durante el primer tercio del siglo XIX*. Volum I (1906). Pàgs. 41-42. Barraquer informa que aquesta informació es extreta de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Sala de Monacals. *Libro 1º que contiene los oficios, respuestas y otros escritos y papeles originales dirigidos a la illma. presidencia de la Congregación benedictina claustral tarraconense y cesaraugustana des de 14 de diciembre de 1823 hasta (sic) correspondiente al registro de los mismos años...*, pp. 527-529.
17. [Nota de Santirso]: He confrontado IGLÉSIES FORT, Josep: Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII (3 vols.; Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1974) con GOLOBARDAS, Juan Bautista: *Cataluña en la mano* (Barcelona, Imp. de los Hnos. Torras, 1831).
18. Manuel SANTIRSO RODRÍGUEZ, «Los últimos señores de Catalunya», *Hispania nova*, núm. 2 (2001-2002).

Antoni Llagostera Fernández
Historiador i periodista